

ואי אשמועינן רבא רק בקדושין ובגירושין ולא בדיני ממונות, כי אז הייתי אומר, שלכן נאמנים הם אף בגירושין: **משום דאיתתא לבי תרי לא חזיא** [אין אשה ראויה לשני אנשים], והיות ושנים הם אין הם משקרים.

אבל ממונא, כשמעידים על פרעון המעות שהיו בידם למלוה, **אימא: הני עדים לא מסרוהו למלוה ומיפלג פלגי** [חושבים הם לחלוק במעות].

לפיכך **צריכי**, להשמיענו דין זה בכל אלו.

גירסת הגמרא בקושייתה הבאה, נכתבה על פי גירסת הב"ח מספרים אחרים.

ומקשה הגמרא על מה שאמר רבא את דינו בדיני ממונות: **מאי קסבר רבא!** ?

אי קסבר רבא: המלוה או המפקיד (1) את חברו בעדים, צריך לפורעו בעדים, כלומר: צריך הוא להביא עדים על הפרעון, ואינו נאמן לומר "פרעתי", ונמצא, שאם הלוה המלוה ללוה בעדים, וגם מסר הלוה לשלוחיו את הכסף בעדים, הרי שזקוק הלוה לעדותם של השלוחים שיעידוהו על הפרעון, ונמצא גם, שאם יטענו השלוחים: "לא מצאנו את המלוה, והחזרנו לך את הכסף", לא יהיו נאמנים — אם כן:

רבי רבי שילא אמרי: שליח נעשה עד.

ופוסקת הגמרא הלכה ולמעשה: **והלכתא: שליח נעשה עד!**

אמר רבא אמר רב נחמן:

אמר לשנים: **"צאו וקדשו לי את האשה"**, הן הן שלוחיו הן הן עדיו, כי "שליח נעשה עד", **וכן הדין בגירושין** אם שלח גט לאשתו על ידי שנים —

מג-ב **וכן** הוא הדין בדיני ממונות, שאם שלח הלוה חוב למלוה שלו על ידי שנים, הן הן שלוחיו והן הן עדיו.

וצריכא רבא להשמיענו דין זה הן בקדושין והן בגירושין והן בדיני ממונות:

דאי אשמועינן רבא רק בקידושין ולא בגירושין, כי אז הייתי אומר: בקדושין דוקא "שליח נעשה עד" להעיד על הקדושין, **משום שאין לחוש שמא משקר הוא**, דהרי **למיפריה קאתי** [כי לאסור הוא בא אותה] על כל העולם ועליו, ואין לו ענין לשקר בדבר, **אבל בגירושין, נחוש שמא משקר הוא** שגירשה, **כי עיניו נתן בה בשעה שביקש ליתן לה את הגט, ומשקר שקיבלה הימנו.**

אם כן צריכים הם שבועה אילו היו אומרים "החזרתי" כמו שהיו צריכים לישבע אילו היו אומרים "נאנסו" וכשאר שומרים הצריכים שבועה, ואם כן נוגעים הם בעדותם ליפטר מן השבועה, ועל דרך שאומרת הגמרא בהמשך, שלאחר תקנת שבועת היסת הרי הם נוגעים בעדותם, [והוא הדין שמתעם זה אין הם נאמנים לומר "פרענו" למלוה, אף שהיו יכולים לטעון

1. בתוספות הביאו מגמרא בשבועות מה ב, דאפילו למאן דאמר: המלוה את חברו בעדים צריך לפורעו בעדים, מכל מקום המפקיד אצל חברו בעדים, אינו צריך לפורעו בעדים, כי נאמן הוא לומר "החזרתי" במיגו שהיה אומר ש"נאנסו" והיה נאמן.

ופירשו את סוגייתנו לפי זה, שהיות ואין הם נאמנים לומר "החזרתי" אלא במיגו ד"נאנסו",

הרי באופן שמסר להם את המעות בעדים, לא היה לנו להאמינם שפרעו את המעות למלוה, ומשום דהני "נוגעים בעדות" נינהו, יש להם נגיעה וענין בדבר להעיד על הפרעון⁽²⁾ לפטור את הלוה מחיובו, וכל ה"נוגע בעדות" אינו נאמן —

דהרי אי אמרי "לא פרעניה" [את המלוה], כלומר: אם לא יעידו שפרעו את המעות למלוה כדי לפטרו מן המלוה, כי אז אמר [יאמר] להו הלוה: "פרעוני" [החזירו את המעות שמסרתי לכם], והם לא יהיו נאמנים לומר "החזרנו לך" שהרי אין להם עדים, ונוגעים הם לומר שפרעו את המעות למלוה.

ואי קסבר רבא: המלוה את חבירו בעדים, אין צריך לפורעו בעדים, אם כן הני עדים למה לי כלל, והרי אף בלי שיעידו העדים על הפרעון, יהא נאמן הלוה לומר "פרעתי" שלא בעדים?!

ומשנינן: אלא לעולם קסבר רבא: המלוה את

חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים, ולכן אין הם נוגעין בעדותם, ודקשיא לך: אם כן מה צורך יש ללוה בעדותם?! לא תיקשי, משום:

דואי אמר הלוה: "אנא פרעתיך" הכי נמי, אילו היה הנידון באופן שהלוה טוען למלוה: "אני עצמי פרעתיך", אכן היה נאמן; אבל הכא הרי כמאי עסקינן באופן דאמר ליה הלוה למלוה: "פרעתיך על ידי שליח" שהרי ביד שליח שלחם, ואמטו להכי [ומשום כך] צריך הוא לעדים שאכן מסר השליח את המעות למלוה.⁽³⁾

והיות וסובר רבא: המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים, הרי נמצא שעדים נמי אינם "נוגעים בעדותך", משום דמגו דיכלי למימר אהדרינהו ללוה [מתוך שיכולים הם לומר: "החזרנו את המעות ללוה"],⁽⁴⁾ משום כך יכולין הם לומר [להעיד]: "פרעניה למלוה".

למלוה "נאנסו המעות", וראה תוספות הרא"ש, מהרש"א ו"פני יהושע".

2. ראה ב"קהלות יעקב" הנדמ"ח סימן מא ד"ה והדברים, שביאר שם, שהשלוחים אינם צריכים "לתורת עדות" כדי ליפטר מן הלוה, אלא די להם ב"טענה" שנתנוהו ללוה, ואף אם לא יאמנו בתורת עדות כבר נפטרו מן הלוה, ומכל מקום אף זה מיקרי "נוגע בעדות" כיון שצריך לספור סיפור דברים אלו; וראה שם שכתב, שאם היו צריכים לתורת עדות, כי אז לא היה זה רק "נוגע בעדות" אלא בעל דבר ממש, ראה שם; וראה מה שנתבאר לקמן בהערה 5.

3. לכאורה תירוץ הגמרא פשוט, וצריך ביאור

מאי קא טלקא דעתין?!

וכתב הרשב"א, שסבר המקשה, כי היות וחזקה שליח עושה שליחותו, "ועוד דאינהו אמרי פרענא, ומהימני, יכול לזה למימר ליה בברי "פרעתיך", ונפקא מינה כששלח לו על ידי קרובים שאינם נאמנים מחמת עדות, נאמנים הם לסמוך עליהם ולטעון על ידם טענת ברי שפרעו; ואהדר ליה, דכיון דלאו איהו אמר לו: "אנא פרעתינהו ניהלך", אלא על ידי שליח, לאו ברי גמור הוא לומר על ידיהם "פרעתיך", אלא שאם כשרים הם, שנים נאמנים מתורת עדות".

4. ואין עליהם אפילו שבועה, שהרי אין הודאה במקצת כאן, רש"י.

המפורש במשנה בשבועות [מה א], גבי "חנוני על פנקסו"; דהיינו, שאם שלח אדם את פועליו לקבל את שכרם מחנוני, וטען החנוני ששילם להם ותובע את המעביד, ואילו הפועלים אומרים: "לא קבלנו", הרי שניהם נשבעים שבועה ונוטלים מהמעביד; ואף כאן:

משתבעי הני עדים ללוה ד'יהיבנא ליה' [נשבעים העדים ללוה שפרעו את המעות למלוה]; וזוקקים הם לשבועה, כי הרי אין אנו מאמינים אותם בעדותם, והלוה עדיין חייב למלוה, ולכן זכותו של הלוה להשביעם שפרעו למלוה – (6)

ומוסיפה הגמרא, **דהשתא דתקון רבנן שבועת היסת**, לכל מי שכופר בטענתו של חברו, ונמצא, שאם לא יעידו שפרעו למלוה, כשיתבעם הלוה ויאמרו "החזרנו את המעות", ישביעם הלוה שבועת היסת על כך, אם כן נוגעים בעדותם הם, כי אפשר שבאמת לא פרעו למלוה, ומעידים הם שפרעו ללוה אף שלא פרעוהו, כי לא נוח להם לטעון החזרנו את הכסף למלוה, כי אינם רוצים לישבע לשקר, ונוח להם יותר להפסיד בשקר את המלוה, מאשר לישבע לשקר ללוה.⁽⁵⁾

והיות שאין עדותם עדות, הרי דינם כדין

השבועה על טענה זו, אין עדותם עדות; וברש"י מבואר בהדיא לא כן.

6. שהוא הרי האמינם בשבועם שמסר להם את מעותיו, אבל מלוה אומר שאין נאמנים לו בשבועה, רש"י.

תוספת לסוגיא:

א. הקשו התוספות: למה לא יהיו העדים נאמנים לאחר שנשבעו לומר "פרענום", שהרי כיון שנשבעו שוב אינם נוגעים בעדותם, כי מה טוב להם יותר להעיד בשקר שפרעו למלוה ולישבע על כך, מאשר לשתוק, ואם יתבעם הלוה יישבעו לו לשקר!?

וייסדו התוספות יסוד: לכך אינם נאמנים לאחר שנשבעו, משום שהתורה אמרה "על פי שנים עדים יקום דבר", דמשמע עדים הנאמנים בדבור בלבד, אבל עדים הטעונים לישבע קודם שייאמרו דבריהם, אין ממש בעדותם,

ולמדנו מלשונם בקושייתם, ומתירוצם, שלא הוקשה להם אלא שנאמינם לאחר שנשבעו; אף שהיה מקום לומר שאם כי עדיין לא נשבעו בפועל, היות ופוסקים אנו שעליהם לישבע, אם

5. ראה לעיל בהערה 2 בשם ה"קהלות יעקב", שכתב לבאר מה שאמרו לעיל שהם נוגעים בעדותן, דהיינו משום שצריכים הם "לטעון" פרענו למלוה, אבל אין צריכים הם לתורת עדות לזה, כי בטענה לבד נפטרים הם; וכתב שם דמטעם זה אין הם רק "נוגעים בעדותם" ולא "בעלי דברים".

והנה אחר דתקון רבנן שבועת היסת, הנגיעה שלהם אינה "לטעון" פרענו למלוה, כי בזה לא ירויחו את השבועה, שהרי אף על טענה זו חייבים הם שבועת היסת [וכמבואר בהערה 7 בשם הרי"ף]; והנגיעה שלהם היא שיתקבלו דבריהם בתורת עדות, כי אז אין הם חייבים בשבועת היסת; ונמצא שהם "בעלי דברים" ולא רק נוגעים בעדותם.

וראה שם ב"קהלות יעקב", שבאופן שצריכים הם ל"תורת עדות", שוב לא איכפת לן אם היו יכולים ליפטר באופן אחר, ולפי זה נמצא, שאחר תקנת שבועת היסת, אפילו אם היה הדין שכשואמרים החזרנו ללוה אינם צריכים שבועה, מכל מקום כיון שלפי מה שהם אומרים פרענו למלוה צריכים הם ל"תורת עדות" כדי ליפטר מן

ומאידך: **משבת** בע מלוח ללוח דלא שקיל ליה [שלא נפרע את המעות], ופרע ליה לוח

למלוח את ההלואה, שהרי אין לו עדות שפרע, ובטענה לבד אינו נאמן, כיון שאף

כן נמצא שאין הם נוגעים בעדות, כי מה מהם יהלך אם צריכים הם לישבע שפרעו, או שצריכים הם לישבע שהחזירו את הכסף ללוח. ב. הביא הריטב"א להקשות: היות ומה שאינם נאמנים להעיד שפרעו למלוח אינו אלא משום נגיעת ממון ושבועה, אם כן יפטרם הלוח מממון ומשבועה, ויהיו כשרים להעיד לו, וכעין זה אמרו בבבא בתרא מג א, גבי הא דתניא: בני העיר שנגנב ספר תורה שלהן, אין בני אותה העיר כשרים להעיד; ומקשה הגמרא שם, שיסתלקו שנים ויעידו!?

ותירץ הריטב"א: הרי קיימא לן: תחלתו בפסלות וסופו בכשרות אינו נאמן, דהיינו שמי שהיה בשעת הראיה פסול אין מועילה עדותו אף אם נעשה כשר עד שעת ההגדה, ואם כן אין להכשירם אפילו אם יפטרם הלוח, היות ובשעת הראיה לא פטרם הלוח; ומה שאמרו בבבא בתרא שם שמועיל סילוק, היינו משום שבני העיר אינם "נוגעים בעדותם" אלא בעלי דברים הם, ובעל דבר אין לו שם עד כלל, ואין זה נקרא "עד שתחלתו בפסלות וסופו בכשרות".

ועוד כתב שאין כאן קושיא כלל, כי היות והעדים מרויחים, שהרי פוטר אותם כדי שיעידו, הרי זה דומה כאילו משכרם שיעידו לו, וכך תירצו עוד ראשונים.

ג. ולכאורה מדברי התוספות שהובאו באות א נראה שלא כמו שתירץ הריטב"א בתירוצו הראשון, שהרי כבר נתבאר לעיל שקושייתם היתה שיהיו נאמנים אחר שנשבעו, ואם כן "תחלתו בפסול" הוא, שהרי קודם שנשבעו אינם נאמנים; [אך אי אפשר לומר כן, כי הריטב"א כתב כהתוספות, ואף שבלשונו לא הזכיר שיהיו נאמנים רק לאחר שנשבעו, מכל מקום הרי עיקר התירוצו אין שייך אלא אם צריך הוא שבועה

בפועל].

ויש מי שפלפל לומר, וליישב חדא בחברתה את שתי ההערות על התוספות: א. למה הוקשה להם רק אחר שנשבעו ולא אף קודם שנשבעו; ב. למה אין כאן "תחלתו בפסול"; והוא: שהרי כבר נתבאר בהערה 5 לעיל, שאחר תקנת שבועת היסת הרי הם "בעלי דברים", היות ואם תקבלם ב"תורת עדות" הרי הם פטורים מן השבועה המוטלת עליהם; ואם כן הרי ניחא, דודאי משום נגיעה בטלה נגיעתם במה שאנו מחייבים אותם שבועה, ואף שלא נשבעו; ואולם קודם שיישבעו בפועל, הרי הם "בעלי דברים" כי מן הדין היתה צריכה עדותם לפוטרים, וב"בעלי דברים" אין מועיל מה שהיו יכולים לטעון באופן אחר, וכפי שנתבאר לעיל, ולכן לא הקשו התוספות אלא שיהיו נאמנים אחר שנשבעו; ואם כן שוב ממילא אין כאן "תחלתו בפסול", שהרי ב"בעל דבר" אין אומרים תחלתו בפסול.

ד. כתב הר"ן [יח א בדפי הר"ף אמצע דיבור הנמשך מדף קודם], שהוא הדין לגבי קדושיין אם שלח בידם כסף לקדש בו את האשה, אין הם נאמנים להעיד על הקידושיין, ומשום שנוגעים בעדותם הם לומר שנתנו את הכסף לאשה, שאם לא כן יאמר להם המשלח שיחזירו לו את הכסף, ונוגעים בעדותם הם מחמת תקנת שבועת היסת, וכעין שאמרו גבי ממון [וראה גם בתוספות ד"ה וכן בשם הירושלמי]; ותמה על הר"ף והרמב"ם שכתבו גבי קידושיין ששליח נעשה עד, ולא חילקו בין קודם תקנת שבועת היסת לאחר תקנה.

וכתב ב"קהלות יעקב" הנדמ"ח סימן מא בדעתם, שמכל מקום לענין קיום הקידושיין, יש לקבלם, שהרי ראויים הם להיות עדים אם יחזירו את הממון למקדש, ואם כן בתורת קיום כשרים

והטעם שאביה מקבל את גיטה, הוא משום שהקיישה התורה גירושין לקדושין במאמר הכתוב: "ויצאה [מביתו והלכה] והיתה [לאיש אחר]", והרי את בתו מקדש האב כמבואר במשנתנו.⁽¹⁰⁾

אמר רבי יהודה: אין שתי ידיים זוכות כאחד בגוף אחד, אלא אביה הוא שמקבל את גיטה, ולא היא.

וכל נערה שאינה יכולה לשמור את גיטה, כלומר שמגרשים אותה והיא חוזרת לבית

הוא אינו אומר שפרע, אלא ששלח שליח לפורעו, ואין לו עדות על כך אלא מעדים "הנוגעים בעדותן".⁽⁷⁾

שנינו במשנה: האישי מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו:

תנן התם שנינו במשנה בגיטין סד ב:

נערה⁽⁸⁾ המאורסה⁽⁹⁾, היא ואביה [או היא או אביה] מקבלין עבורה את גיטה מיד בעלה.

ואמרה תורה ונתן בידה", הרי שהקטנה שאין לה יד אין היא יכולה לקבל את גיטה; זה הוא קודם שחזר בו רש"י, וכמבואר בתוספות בסוף ד"ה תנן, ראה מה שכתבו בזה. וראה ב"משנה למלך" גירושין ב ח, שסיכם את השיטות בענין קטנה לקבלת גט.

9. כתב רש"י: "ודוקא מן האירוסין, אבל מן הנישואין היא ולא אביה, שמשנשאת אין לאביה רשות בה".

ורבי עקיבא איגר בגליון הש"ס הביא מדברי רש"י עצמו ביבמות קט א ד"ה קטנה שהשיאה, שכתב שם שאביה מקבל את גיטה, וכן בסנהדרין סט א ברש"י ד"ה קנאה; ובלקוטי רעק"א ביאר, שבקטנה אביה מקבל את גיטה אף משנשאת, ואילו בנערה אין אביה מקבל את גיטה אלא מן האירוסין; וראה בתוספות לעיל י ב ד"ה ומקבל את גיטה, שכתבו להסתפק אם יכול האב לקבל גט לבתו קטנה משנשאת, ראה שם.

10. ראה בגמרא לקמן מד ב, שגדר הנערה שהיא מקבלת את גיטה, אינה כח עצמי שלה, אלא או "דיד אביה דמיא", או "כחצר אביה דמיא", ראה שם.

הם, אף שעדיין לא החזירו [ראה מה שהביא שם בשם המאירי, וראה דברי המאירי בפנים], ראה עוד שם תוספת דברים בזה.

ויש לעיין לסברת התוספות שעדים הצריכים שבועה אין נאמנים, אם לא נאמר גם שעדים הצריכים תשלום ממון, אינם עדים, דמה בין שבועה שהיא מורידה את הנגיעה ואין נאמנים, לבין עדים הצריכים ממון להוריד את נגיעתם.

7. כתב הר"ן [סוף דף יח מדפי הרי"ף]: שאין שבועת המלוה שוה לשבועת השלוחים, כי שבועת המלוה שהוא נשבע ונוטל "שבועת המשנה" היא, וצריכה נקיטת חפץ, ואילו שבועת השלוחים אינה אלא שבועת היסת [וכמו שכתב הרי"ף], ואינה צריכה נקיטת חפץ, ראה שם; אבל בעל המאור כתב ששניהם נשבעים שבועת המשנה, וראה מה שכתב עליו הרמב"ן במלחמותיו; וראה שיטה שלישית ב"תוספות רי"ד".

8. כתב רש"י בד"ה נערה המאורסה: הוא הדין קטנה, ונקט נערה כדי להודיעך כחו של רבי יהודה, שאפילו בנערה אין היא יכולה לקבל בעצמה את גיטה.

ואף שכתב רש"י בד"ה היא ואביה: "או היא או אביה, היא, שהרי גדולה היא, ויש לה יד,

בעלה, אין יכולה להתגרש בין על ידי עצמה ובין על ידי אביה, שהרי כשוטה היא, והתורה אמרה בפרשת גירושין: "ושלחה מביתו", ללמד שאינה מתגרשת אלא מי שמשלחה ואינה חוזרת.⁽¹¹⁾

אמר ריש לקיש:

במחלוקת — שנחלקו תנא קמא ורבי יהודה לגירושין, כן מחלוקת לקידושין;⁽¹²⁾ ולדעת תנא קמא: הן האב מקדש את בתו הנערה, והן היא מקדשת את עצמה ואפילו שלא מדעת אביה; ואילו לרבי יהודה: האב מקדש את בתו נערה, ואין היא מקדשת את עצמה.

ורבי יוחנן אמר:

מחלוקת שנחלקו תנא קמא וחכמים — ולדעת תנא קמא אף היא מקבלת גיטה לעצמה — אינו אלא לגירושין, אבל לקדושין, דברי הכל — ואפילו לתנא קמא — אביה מקדשה ולא היא.

ואמר פירש רבי יוסי ברבי חנינא: מאי טעמיה דרבי יוחנן אליבא דרבנן, שאם כי בגירושין סוברים הם שאף היא מקבלת את גיטה, מודים הם שאין היא מקדשת את עצמה?

כי: גירושין [מן האירוסין] דמכנסת עצמה לרשות אביה על ידי הגירושין,⁽¹³⁾ לפיכך בין היא ובין אביה מקבלים את גיטה, כי אביה ניחא לו שתקבל את גיטה.

אבל קידושין דמפקעת עצמה מרשות אביה⁽¹⁴⁾ מודים בזה חכמים, שאביה ולא היא.

ותמהה הגמרא על כך: והרי מאמר [קדושי יבם ביבמתו בכסף ושטר] בנערה שמת בעלה מן האירוסין דמפקעת עצמה מרשות אביה [שהרי חזרה לרשות האב משמת בעלה], ומכל מקום תנן:⁽¹⁵⁾

קטנה שנזקקה ליבום מן האירוסין, שאירסה מג-א אדם ומת, אין עושין בה מאמר אלא מדעת אביה, ואילו הנערה שנזקקה ליבום מן האירוסין, עושין בה מאמר בין מדעת עצמה ובין מדעת אביה.

ולדברי רבי יוסי ברבי חנינא בטעמו של רבי יוחנן, תיקשי: מאי שנא קדושין שמודים חכמים שאין הנערה מקדשת את עצמה, ואילו במאמר סוברים הם שעושין מאמר בנערה אף מדעתה לבד?!

אלא אי איתמר דברי רבי יוסי ברבי חנינא הכי איתמר: אמר רבי יוסי ברבי חנינא:

מאי טעמיה דרבי יוחנן, אליבא דרבנן?

11. ראה בתוספות שהאריכו בדין קטנה שאינה יכולה לשמור את גיטה אם היא מתגרשת, וראה ב"משנה למלך" שצויין בהערה 8 לעיל.

12. לענין קידושין לא נחלקו אלא בנערה, אבל בקטנה ודאי שאין היא יכולה לקבל קידושה, ולא לגמרי השוה ריש לקיש את הקידושין לגירושין, ר"ן.

14. לענין נדרים.

15. לכאורה צריך לומר "תניא".